

JAVASLAT A VÁLASZTÁSI RENDSZER REFORMJÁRA

Kicsitmondás?

Igazi hungarikum a magyar választási rendszer – bár nem az a fajta, amelyikre feltétlenül büszkének kell lenni. Rendkívül bonyolult, a működése alapvető alkotmányos elveket sért, ugyanakkor párját ritkítóan népes parlamentet hoz létre. A Medián a HVG-vel együttműködve javaslatot készített az eddigi rendszer következő választás utáni pártsemleges reformjára.

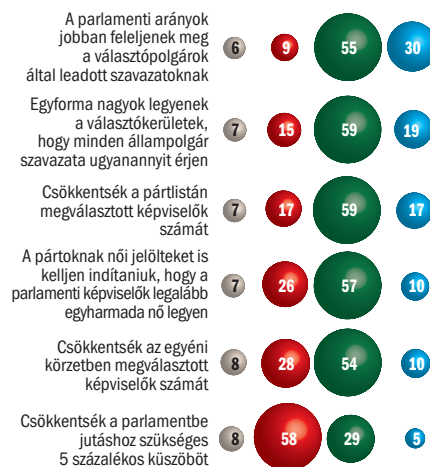
Nincs konszenzus a politikatudományban arról, milyen választási rendszer segíti elő leginkább a demokrácia hatékony működését. Sőt, inkább abban van egyetértés, hogy nincs ideális rendszer (lásd Alaptípusok című írásunkat a 29. oldalon). Senki sem vitatja azonban, hogy vannak olyan alapel-

vek, amelyeknek minden korrekt választási rendszernek meg kell felelnie. Az egyik legfontosabb, hogy minden szavazatnak ugyanannyit kell érnie. Ebből értelemszerűen következik, hogy az egyéni választókerületeknek nagyjából egyformának kell lenniük, különben a nagyobbakban élők akarata kisebb súllyal esik latba, mint azoké, akik kis lélekszámú körzetben voksolnak. Vannak olyan helyzetek, amikor ez az elv nem érvényesülhet maradéktalanul, mert a körzethatárok meghúzásakor figyelembe kell venni például a közigazgatási, földrajzi vagy akár történelmi szempontokat is. Magyarországon azonban semmi sem indokolja a jelenlegi torz egyéni választókerületi beosztást.

A helyzetet tovább rontja, hogy nemcsak az egyéni választókerületek aránytalanok, de a pártokra leadott szavazatokat begyűjtő megyei listás képviselői helyek

elosztása sem népszerűarányos. Az még rendjén volna, hogy a legkisebb megyék valamivel több képviselőt küldhessenek a parlamentbe, mint amennyi arányosan járna nekik, de azt már semmi sem igazolhatja, hogy az 1989-ben meghatározott mandátumkiosztás miért nem igazodott a népességszám időközben bekövetkezett változásaihoz. Pest megye például 1990-ben még nagyjából megfelelő arányban volt képviselve a parlamentben, ám az akkor meghatározott 16 egyéni és 14 megyei listás mandátummal ma

Választásireform-javaslatok megítélése

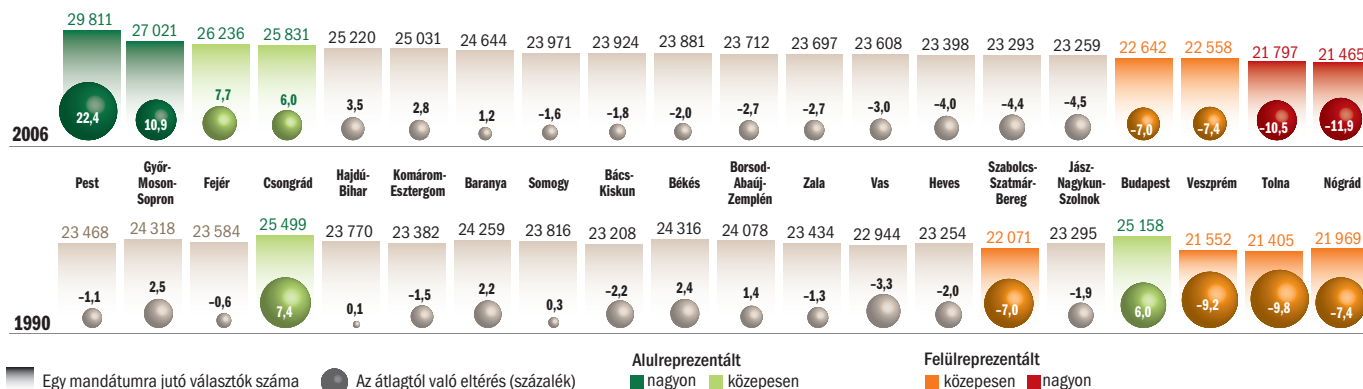
● nem tudja ● nem ért egyet ● egyetért ● a legfontosabb százalék

Forrás: Medián

Tételsor

- 386 helyett 319 képviselő.
- Megszűnnének az arányokat igazságtalanul torzító megyei listák.
- A mostani virtuális 58 fős országos lista helyett valódi 148 fős alapján osztanák ki a listás és az egyéni kerületi töredékszavazatok alapján elnyerhető mandátumokat.
- Az aránytalanul nagy egyéni választókerületeket szétbontanák, az aránytalanul kicsiket összevonják, így 171 egyéni képviselővel helyreállna az arányos képviselet.
- A reform pártsemleges, nem változtatná meg a pártok választási esélyeit.

Az egy mandátumra jutó választópolgárok száma* és az átlagtól való eltérés megyénként

*Az egyéni választókerületi és a területi listás képviselői helyek együtt.

Forrás: Komornoki Mihály: A választókerületi beosztás területi egyenlőtlenségei Magyarországon. Szakdolgozat. BCE.

már nagyon alulrepräsentált a törvényhozásban: polgárainak szavazata 2006-ban a Nógrád megyeiekének már csak a 70 százalékát érte (lásd ábránkat).

Az egyenlő szavazat elvével kapcsolatos állami nemtörődomség már csak azért is elfogadhatatlan, mert a választókerületi határok korrekt meghúzása és hozzáigazítása a lakosságmozgáshoz nem különösebben bonyolult feladat – a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem térinformatikusai által fejlesztett rendszerrel például bárki rajzolhat választókerületeket az interneten. A pártok sem feltétlenül ellenérdekeltek: 2006-ban például egyáltalán nem befolyásolta

lasztókerületek területi egyenlőtlenségének kezelése elvileg megoldható a jelenlegi választási rendszer megtartásával, a kisebb parlamenthez a választási rendszer reformjára is szükség van. Ez pedig nehezen megy.

A demokratikus képviselet minősége szempontjából talán a parlament létszáma a legkevésbé fontos jellemzője egy választási rendszernek. Nemzetközi összehasonlításban a magyar parlament valóban nagyon népes (lásd Mennyi az annyi? című írásunkat). Radikális mandátumszám-csökkentéssel járó, átgondolatlan választási reform népszerű lehet

sebb kiigazításokra – a stabil nyugat-európai demokráciák többsége ezt az utat járta az utóbbi évtizedekben –, vagy társadalmi konszenzus mellett ne lenne értelme átfogó reformokba kezdeni. Mivel nálunk semmi esélye annak, hogy széles körű egyetértés alakuljon ki bármilyen radikális változtatásról, marad a rendszer fontolva haladó átalakítása.

Mik lehetnek az ilyen mérsékelt reform alapelvei? Abból érdemes kiindulni, amiben egyetértés körvonalazódik, hiszen a módosításhoz kétharmados támogatás szükséges. Sokáig szinte minden szakértő és az MDF kivételével minden párt egyetértett azzal, hogy fenn kell tartani a többségi és az arányos rendszer elemeit ötvöző vegyes megoldást Magyarországon. Bár a kormány legutóbb listás verzióra tett javaslatot (a 199 képviselőből 176 megyei listán, 23 országoson kapna mandátumot), az MSZP korábban a német vegyes rendszer átvétele mellett kardoskodott – amely kétségtelenül jóval arányosabb, mint a mai magyar.

Úgy tűnik azonban, a pártok a gombhoz varrják a kabátot. Ideálisnak vélt – a jelenleginél jóval kisebb – létszámú parlamenthez próbálják igazítani a választási elveket. Eközben egymásra licitálva csökkentenék a képviselők számát: a Fidesz régóta kampányol a 200 fős Országgyűlés mellett, Gyurcsány Ferenc miniszterelnök pedig a három évvel ezelőtti 298 fős elgondolását módosította 199-esre.

A parlamenti létszám csökkentésére szükség van, főleg mivel e nélkül aligha fogadna el reformot a közvélemény. A vegyes rendszer megtartása azonban eleve nagyobb parlamentet feltételez, mint a tisztán listás vagy többségi megoldás. Ráadásul a radikális csökkentést azoknak a

Takarítás a Parlamentben. Tiszta megoldás

volna listás mandátumaik számát, ha földrajzilag arányosították volna a listás képviselői helyeket.

Gazdasági válság idején persze önmagában vélhetően keveseket érdekel az egyenlő választójog elve, inkább a képviselői létszám megkurtítására lennének fogékonyak a választók. Míg azonban a vá-

ugyan, de káros lehet a magyar demokráciára. A nemzetközi szakirodalomban konszenzus van arról, hogy a választási rendszerek gyakori átalakításával csínján kell bánni, az aktuálpolitikai célok által vezérelt, átgondolatlan reformok csak rontanak a helyzeten. Mindez persze nem azt jelenti, hogy ne lenne szükség ki-

Mennyi az annyi?

Nem is olyan könnyű megállapítani, hogy nagy vagy kicsi parlamentje van egy országnak. Egyrészt vannak államok, amelyekben a szövetségi berendezkedés vagy éppen a történelmi hagyományok miatt kétkamarás a törvényhozás, míg másutt – mint Magyarországon – csak egy Ház van. Ezen a szemponton azonban nem szokott fennakadni a politikatudomány, és csak a jóval nagyobb politikai súllyal rendelkező, közvetlenül választott alsóházak létszámát veti egybe a választópolgárok számával. Az sem kézenfekvő azonban, hogy ez a számítás hogyan történjen. Az egy képviselőre jutó választók száma világos mutatónak tű-

nik, ám van egy nagy hibája: nincs tekintettel arra, hogy a parlament hatékony működése megkövetel egy minimális és egy maximális létszámot is, így a kisebb államoknak viszonylag nagyobb, a nagyobb államoknak pedig kisebb parlamentre van szükségük. Ha csakugyan azt gondolnánk, hogy a parlament létszámának egyenes arányban kell lennie a választópolgárok számával, akkor ezzel azt mondanánk, hogy ha például Nagy-Britanniának valóban dukál a jelenlegi 659 fős alsóház, akkor Liechtensteinnek legfeljebb egyfős parlamentje lehet.

Van azonban egy szakmai körökben többé-kevésbé elfogadott hüvelykujjszabály a parlament ideális létszámát illetően: az nagyjából legyen egyenlő a választók számának köbgyökével. Magyarország esetében ez azt jelenti, hogy a 8 millió választópolgárhoz körülbelül 200 fős parlament illelne. Bár a demokráciák többségénél valamivel e felett a hipotetikus szám felett alakulnak a valós létszámok, az egyes parlamentek jól rangsorolhatók aszerint, hogy mennyivel térnek el ettől az íratlan elvárástól. A 46 vizsgált demokrácia közül e tekintetben Magyarország áll az élen: a budapesti Országgyűlésben csaknem kétszer annyi

Képviselők, választók, arányok

Ország	A regisztrált választópolgárok száma	A parlament létszáma	Az egy képviselőre jutó szavazók száma	A hüvelykujjszabálytól való eltérés (%)	Választási rendszer jellege
Magyarország	8 046 129	386	20 845	92,6	vegyes
Nagy-Britannia	44 245 939	659	67 141	86,3	többségi
Svédország	6 892 009	349	19 748	83,4	arányos
Olaszország	46 997 601	630	74 599	74,6	arányos
Franciaország	44 472 733	577	77 076	62,9	többségi
Dél-Afrika	15 863 558	400	39 659	59,2	arányos
Törökország	42 571 284	550	77 402	57,5	arányos
Németország	61 870 711	598	103 463	51,2	vegyes
Lengyelország	30 615 471	460	66 555	47,0	arányos
Görögország	9 921 343	300	33 071	39,6	arányos
Ukrajna	37 588 040	450	83 529	34,3	vegyes
Románia	18 449 344	345	53 476	30,6	arányos
Bulgária	6 720 941	240	28 004	27,2	arányos
Finnország	4 292 436	200	21 462	23,1	arányos
Mexikó	71 351 585	500	142 703	20,6	vegyes
Svájc	4 915 533	200	24 578	17,6	arányos
Írország	3 110 914	166	18 740	13,7	arányos
Dánia	4 022 920	179	22 474	12,5	arányos
Portugália	8 944 508	230	38 889	10,8	arányos
Norvégia	3 421 741	165	20 738	9,5	arányos
Kanada	22 812 683	308	74 067	8,6	többségi
Spanyolország	33 875 268	350	96 786	8,2	arányos
Észtország	897 243	101	8 884	4,7	arányos
Izland	221 368	63	3 514	4,1	arányos
Japán	103 710 035	480	216 063	2,2	vegyes
Litvánia	2 664 167	141	18 895	1,7	vegyes
Ausztria	6 107 851	183	33 376	0,1	arányos
Macedónia	1 741 449	120	14 512	-0,3	arányos
Luxemburg	217 979	60	3 633	-0,3	arányos
Albánia	2 850 891	140	20 364	-1,3	vegyes
Csehország	8 333 305	200	41 667	-1,4	arányos
Liechtenstein	17 428	25	697	-3,6	arányos
Málta	315 357	65	4 852	-4,5	arányos
Horvátország	4 229 681	151	28 011	-6,6	arányos
Szlovákia	4 272 517	150	28 483	-7,6	arányos
Dél-Korea	35 596 497	299	119 052	-9,1	vegyes
Lettország	1 490 636	100	14 906	-12,5	arányos
Új-Zéland	2 847 396	120	23 728	-15,3	vegyes
Szlovénia	1 634 402	90	18 160	-23,6	arányos
Belgium	7 720 796	150	51 472	-24,1	arányos
Izrael	5 014 622	120	41 789	-29,9	arányos
Ciprus	516 448	56	9 222	-30,2	arányos
Hollandia	12 264 503	150	81 763	-35,0	arányos
Ausztrália	13 646 539	150	90 977	-37,2	többségi
India	671 524 934	545	1 232 156	-37,8	többségi
Bosznia-Hercegovina	2 342 141	42	55 765	-68,4	arányos

Forrás: The International Institute for Democracy and Electoral Assistance

Országközi csészék. Egymás hegyén-hátán

képviselő van, mint amennyi a köbgyökszabály szerint indokolt lenne (lásd táblázatunkat).

Valójában azonban ez az összehasonlítás sem teljesen igazságos, mivel a különböző képviseleti elvek eltérő létszámú parlamentet igényelnek. Az arányos rendszerekhez kisebb parlament is elég lehet. A többségi jó oldala viszont főleg akkor érvényesülhet, ha személyes kapcsolat jön létre a képviselők és a választókörzetükben élők között, ehhez viszont az kell, hogy viszonylag kevés szavazó jusson egy törvényhozóra. A legtöbb képviselőt azonban vegyes rendszerek feltételezik, hiszen ezekben az egyéni képviselők mellett helyet kell szorítani a listán bejutóknak is. Az más kérdés, hogy a magyar Országgyűlés létszáma még a többi vegyes rendszerű ország parlament-jéhez képest is kiugróan magas.

Ismeretlen ismerős

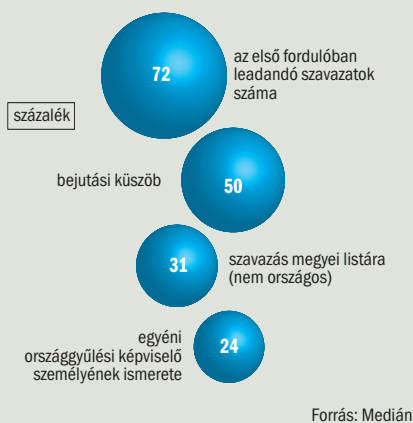
Nem tudják, de teszik – röviden ezzel a marxi bonmot-val jellemezhetnénk a magyarok választási rendszerrel kapcsolatos viselkedését. Bizonyos értelemben minden szisztéma annyit ér, amennyit a választók megértenek belőle, hiszen annál jobban képesek érvényesíteni a politikai akaratukat, minél inkább tisztában vannak azzal a folyamattal, amelynek során a leadott szavazatból parlamenti mandátumok születnek, s végső soron kormányzati felhatalmazást kapnak a politikai erők. Márpedig a magyar választók jelentős része a rendszer alapvető jellemzőivel sincs tisztában, és kétharmaduk mondta magáról, hogy nem vagy egyáltalán nem érti annak működését. Ennek ellenére, ha csak a leadott szavazatokat nézzük, úgy tűnik, hogy a választók viselkedése egyre jobban igazodott a rendszer logikájához.

Jelentősen csökkent például a parlamenti küszöbön elbukó pártok szavazataránya. Bejutási küszöböt a listás és vegyes rendszerek azért alkalmaznak, hogy távol tartsák a parlamenttől a kis támogatottságú, radikális pártokat, és megakadályozzák, hogy a túl sok pártfrakció hátráltassa a törvényhozást. Más kérdés, hogy vannak olyanok, akik szerint ezért túl nagy árat kell fizetni, hiszen így a szavazatok egy része nem eredményez mandátumot, vagyis elvesz. 1990-ben (amikor még 4 százalék volt a küszöb a mai öttel szemben) még a szavazatok 16, 2006-ban pedig már csak a 3 százaléknak jutott ez a sors. A legutóbbi választáson a korábban viszonylag sikeres parlamenten kívüli pártok többségére – mivel nem tudtak elég kopogtatócédulát gyűjteni – az ország nagy részén nem is lehetett szavazni.

Korántsem egyértelmű azonban, hogy a kicsik azért lettek még kisebbek, mert a szavazók megtanulták alkalmazni a küszöbszabályt, és inkább átszavaztak a bejutásra esélyesebb pártokra. 2008 nyarán csupán minden második kérdezett tudta megmondani, hogy a pártoknak legalább 5 százalékot kell elérniük ahhoz, hogy listás mandátumhoz jussanak. Valószínűleg ezek a pártok a szavazók túlnyomó többsége számára eleve nem merültek fel reális alternatívaként – azt pedig nehéz lenne megmondani, hogy ebben kinél mekkora szerepe volt az ideológiájuknak, az ügytelenségüknek, illetve a kampányhoz szükséges pénz és médiahátszél hiányának.

De a kisebb pártokra adott szavazatok akkor is kevesebbet érnek a nagyokénál, ha az illető párt nem hasal el a bejutási küszöbön. A magyar rendszerben ugyanis a listán 10 százaléknál rosszabbul szereplő pártoknak nagy valószínűséggel lényegesen kevesebb képviselői hely jut, mint amennyi a rájuk adott voksok alapján járna nekik. Nincs tehát min csodálkozni, ha a szavazók rászoktak arra, hogy a nagyokra adják a voksukat: 1990-ben még csak a voksok kevesebb mint a fele esett az akkori két legnagyobb pártra, 2006-ban már a 85 százaléka. Bár a közvéleményben mára általánossá vált az a nézet, hogy nem érdemes kis pártokra szavazni – csupán minden tizedik kérdezett utasította vissza egyértelműen ezt a véleményt –, ezt kevesen hozzák összefüggésbe a választási rendszer működésével.

A választási rendszer egyes elemeinek ismerete

képviselőknek kellene megszavazniuk, akiknek a nagy része feltehetően továbbra is a T. Házban szeretne maradni. Nem utolsó szempont az sem persze, hogy olyan reform elfogadásának lehet esélye, amelyik nem változtatja meg a pártok közötti jelenlegi erőviszonyokat. A választók (lásd Ismeretlen ismerős című írásunkat) és a parlamenti pártok többsége is (MSZP, MDF, SZDSZ) támogatná a kis pártoknak kedvező arányosítást (tisztán listás rendszerben 2006-ban az SZDSZ 25 mandátumot kapott volna 18 helyett, míg az MDF 19-et, nem pedig 11-et). Az egyéni körzetekben magát erősnek érző Fidesz korábban inkább a rendszer többségi jellegét erősítette volna, és csak a közelmúltban tett olyan kijelentéseket, amelyekből arra (is) lehetett következtetni, hogy elfogadná a pártok közötti erőviszonyokat fenntartó létszámcsökkentést. Úgy tűnik tehát, leginkább a jelenlegi status quo megőrzése alapján alakulhat ki

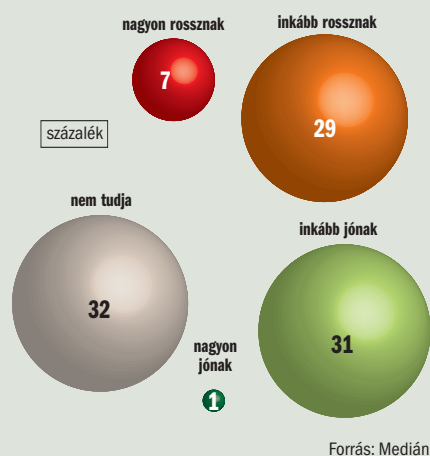
Örvendező SZDSZ-hívek. Kedvezne a lista a kicsiknek

konszenzus a pártok között, hiszen ez jelentené számukra a legkisebb kockázatot.

Ugyanakkor a választók szempontjaira is tekintettel kell lenni: szükséges a rendszer egyszerűsítése. A vegyes rendszerek eleve bonyolultabbak, mint a többségiek vagy az arányosak, hiszen azok ötvözete-

ként jöttek létre, de a magyar alighanem a világ egyik legbonyolultabbika. Az egyéni ág ugyanis nem egy-, hanem kétfordulós, és sokszor a pártok közötti visszaléptetések döntik el, melyik politikai erő szerzi meg a mandátumot. A parlamenti helyek kiosztásában pedig nemcsak a pártlistás szavazatokat begyűjtő megyei listák vesznek részt, hanem a mandátumot nem eredményező szavazatok kompenzálásaként országos lista is. Ráadásul a szavazóknak a voksoláskor tekintettel kell lenniük a listás mandátumok megszerzéséhez szükséges 5 százalékos küszöbre is. Mindent egybevetve a második forduló visszaléptetések esetlegessége és a bonyolult mandátumkiosztási rendszer miatt nagyon nehéz felmérni, melyik párt és hány százalékkal ke-

Milyennek tartja a magyar választási rendszert?

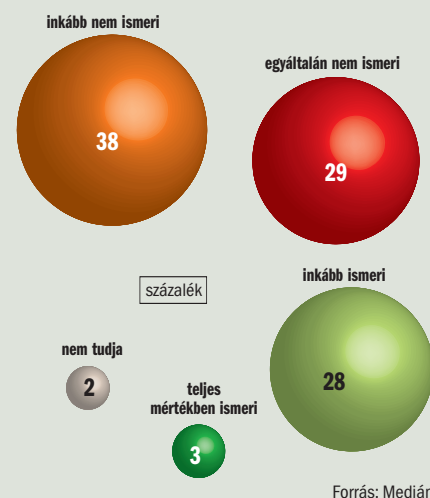
Amikor a kérdezetteknek aszerint kellett jellemezniük a szisztémát, hogy az „a szavazatokat arányosan kifejező” vagy a „nagy pártoknak kedvező” rendszerhez esik-e közelebb, akkor csak bő harmaduk helyezte a hazai szisztémát inkább az utóbbi térfélre. Magyarán a kis pártok vesszőfutasának hátterében csupán a politikailag tájékozott közönség fedezi fel a választási rendszer hatását, a többség csak annak az eredményét érzékeli: azt, hogy ezek a pártok nem jelentenek valódi kormányzati alternatívát, hiszen nem adhatják ők a kormányfőt, az esetek

többségében képtelenek érvényesíteni az akaratukat a kormányban és a parlamentben.

A magyar szavazók egy része azonban nem leli örömét a kvázi kétpártrendszerben: a felsorolt lehetséges választásireform-javaslatok közül a legtöbben az arányosítást pártolták. Csupán a kérdezettek 9 százaléka nem értene egyet ezzel, 30 százalékuk viszont kifejezetten ezt tartotta a legfontosabbnak a felsorolt javaslatok közül, ami még akkor is megelőzi a kisebb parlament iránti igényt, ha összeadjuk a listás és az egyéni képviselői helyek csökkentését leginkább támogatók arányát. E két felvetés közül egyébként az előbbi, vagyis a listás helyek megritkítása sokkal népszerűbb, ami első látásra talán ellentmondásban van azzal az igénnyel, hogy a rendszer arányosabban fejezze ki a pártok valódi támogatottságát. Ám a listás mandátum kiosztás átalakításával akár úgy is arányosítani lehetne a rendszer egészét, hogy csökkentik a listás helyek számát, például úgy, hogy a pártlistás mandátumokat nem megyéknént,

A felmérést 2008. június 13-a és 17-e között készítette a Medián Közvélemény- és Piackutató Intézet az ország felnőtt népességét reprezentáló 1200 fő személyes megkérdezésével. A minta kisebb torzulásait a kutatók a KSH adatait felhasználva matematikai eljárással, úgynevezett súlyozással korrigálták, és így a minta jól tükrözi a szavazókorú lakosság településtípus, nem, életkor és iskolai végzettség szerinti összetételét. A közölt adatok hibahatára az adott kérdésre válaszolóak számától függően $\pm 2-6$ százalék

Ön mennyire ismeri a magyar választási rendszer működését?

hanem országos szinten osztják szét a pártok között. Ez a megoldás már csak azért is kézenfekvőnek tűnik, mert a szavazók többsége most is úgy tudja, hogy a pártok országosan felállított listájára szavaz.

rül ki győztesen a választási versenyből.

Sokakat meglepett 1990-ben, hogy a listás szavazatok egynegyedét begyűjtő MDF az alapvetően arányosnak tervezett választási rendszerben hogyan kerülhetett egyedül is viszonylag közel a parlamenti többséghez, és hogy 1994-ben a pártszavazatok egyharmadával az MSZP miként szerezte meg azt. 1998-ban és 2002-ben aztán az MSZP hiába végzett az élen a listás szavazatoknál, a legtöbb mandátum mégis a Fidesz (illetve a Fidesz–MDF páros) lett. Persze mostanra a pártok és részben a szavazók is kitanultak a rendszer működését, ez főleg abból látszik, hogy egyre kevésbé adják a szavazatukat a választási rendszer által eleve sújtott kis pártokra.

A pártok tényleges és Medián-féle hipotetikus mandátumaránya (százalékban)

	1998		2002		2006	
	tényleges	hipotetikus*	tényleges	hipotetikus*	tényleges	hipotetikus*
MSZP	34,7	32,6	46,1	45,7	49,2	49,4
Fidesz**	38,3	38,4	48,7	49,1	42,5	41,5
SZDSZ	6,2	7,9	5,2	5,2	5,2	5,8
MDF	4,4	5,2			2,8	3,0
FKGP	12,5	11,9				
MIÉP	3,6	3,7				
Egyéb	0,3	0,3			0,3	0,3

*A jelenlegi 176 választókerületet és 152 listás mandátumot feltételezve. **2002-ben Fidesz–MDF, 2006-ban Fidesz–KDNP.

Több érv szól amellett is, hogy a választási reform minél kevésbé érintse az egyéni választókerületeket. A legtöbb párt szervezeti felépítése erősen kötődik a jelenlegi 176 választókerülethez, a körzetek területi arányosítása pedig éppen elég ellenállást váltana ki a végeken. Amiatt sem érdemes jelentősen csökkenteni az egyéni választókerületek számát, mert amúgy is túlságosan gyenge a kap-

csolat az egyéni képviselők és választókerületük lakossága között – matematikailag a kerületekben ez még inkább úgy lenne.

Létezik olyan megoldás, ami az összes itt felsorolt szempontnak megfelel: nem radikálisan, de azért érezhetően csökkenti a képviselői helyek számát. Mindezt teszi úgy, hogy nem változtat-

ja meg a pártok közötti erőviszonyokat, és egyszerűbb lesz a rendszer. A megoldást az arányos ág, tehát a listás szavazatok kezelésének a megváltoztatása adja. Ezt az elemet annak idején azért alkalmazták, hogy a nagy pártoknak kedvező egyéni ág mellett esélyt adjon a kisebbeknek is, magyarán hogy a tiszta többségi (csak egyéni kerületi) rendszert arányosítsa. De ezt a funkciót a listás szavazás

Mi kell a kétharmadhoz?

A közvélemény-kutatási adatok láttán sokan gondolhatnak vágyakozva vagy éppen kétségbeesve arra a lehetőségre, hogy a következő parlamenti választáson a Fidesz megszerezheti a parlamenti mandátumok kétharmadát. Ha ez így lesz, akkor egyedül is módosíthatja az Alkotmányt és a minősített többséget igénylő törvényeket – például a választási törvényt. E lehetőség pontos valószínűségét persze nehéz lenne megmondani, de a korábbi választási tapasztalatok alapján létrehozható olyan mandátumszimulációs modell, amely megmondja, mi kell ahhoz, hogy egy párt megszerezhesse a képviselői helyek kétharmadát. Egy ilyen modell persze kissé leegyszerűsíti a valóságot: például abból indul ki, hogy az egyes választókerületek eredményei a korábbi választásokhoz hasonló módon térnek el az országos átlagtól, hogy a második fordulóban csak a két nagy párt jelöltje indul, és hogy a kis pártok szavazói előre megjósolható módon támogatják ezeket a jelölteket. És bár a valóság egy kicsit mindig más, ez a modell a korábbi választások során a pártok országos támogattságának ismeretében meglehetősen pontosan jelezte előre a mandátumarányokat.

A jelenlegi rendszerben a Fidesznek legalább 20 százalékpontot kellene rávernie az MSZP-re ahhoz, hogy egyedül is meglegyen a kétharmados többsége. Az elmúlt egy évben a Medián adatai szerint 30 százalékpont vagy annál is több volt a Fidesz-előny (HVG, 2009. február 28.). 20 százalékpontosnál valamivel nagyobb győzelemre lenne szükség, ha az MDF és az SZDSZ a következő választáson is bejutna a parlamentbe, viszont kevesebb is elég lenne, ha a két nagy párton kívül csak a Jobbik lépné át a bejutási küszöböt. Ez utóbbi eset-

Hány százalékponttal kell megelőznie a Fidesznek az MSZP-t ahhoz, hogy megszerezze a mandátumok kétharmadát?

A Fideszen és az MSZP-n kívül parlamentbe jutó pártok	A jelenlegi rendszerben	A javasolt reform után
Jobbik, MDF, SZDSZ	22	20
MDF, SZDSZ	23	23
MDF, Jobbik	22	19
SZDSZ, Jobbik	21	19
SZDSZ	21	18
MDF	20	17
Jobbik	19	16
Egyik párt sem	20	16

Fidesz-születésnapon. Ki kihez ül?

ben a két jobboldali pártnak együtt már akkor is minősített többsége lenne, ha a Fidesz legalább 14 ponttal előzné meg az MSZP-t.

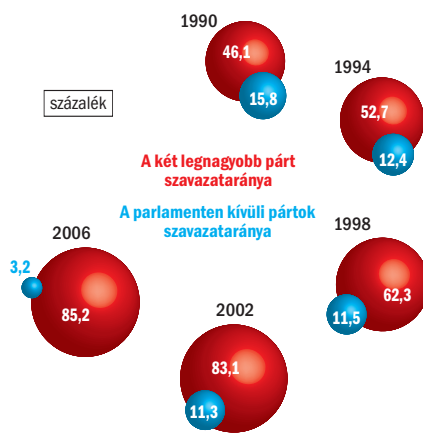
Ha a két nagy párt támogatottsága között 12 százalékpontnál kisebb a különbség, akkor a jelenlegi és a Medián-javaslat szerint módosított rendszer nagyon hasonló mandátumarányokat eredményez. Ennél nagyobb különbség esetén azonban már a vesztes tábor olyan sok, korábban biztosnak gondolt választókerülete dől be, hogy ezt a listás mandátumok már nem tudják kompenzálni. Így lehet az, hogy a javasolt módosítás eredményeképpen 3-4 százalékponttal kisebb győzelem is ele-

gendő lehet a kétharmados többség megszerzéséhez. Rövid távon tehát egy ilyen változtatás inkább a Fidesz érdekeit szolgálná, hosszabb távon azonban nem lehet tudni, hogy kinek lenne jó. A választási reformokat persze nem szabad alárendelni az aktuálpolitikai érdekeknek, így bármilyen változásról legyen szó, azt csak a soron következő választás után érdemes bevezetni.

gyakorlatilag nem képes betölteni, mert a szavazatokat megyénként fordítják át mandátummá, a legtöbb megyében viszont annyira kevés a mandátum, hogy abból nem jut a kicsiknek. Így az utóbbi két választáson a kisebb pártok (az SZDSZ és az MDF) már szinte csak a vigaszágon, az országos listáról kaptak mandátumot – a rájuk adott, de képviselői helyet nem eredményező szavazatok kompenzációjaként.

Ha a listás szavazatokat nem megyénként, hanem országosan összegeznék, sokkal arányosabban lehetne elosztani a mandátumokat a pártok között, és kevesebb listásra lenne szükség az egyéni választókerületi versenyben alulmaradók kárpótlására. A területi listákat elsősorban az arányos rendszert követő ország-

A két legnagyobb párt és a parlamenten kívüli pártok listás szavazatainak aránya az országgyűlési választásokon

Forrás: www.választás.hu

okban szokták alkalmazni, hogy a párton nyugvó képviselő mellett megjelenjen a területi elv is. Nálunk azonban az egyéni választókerületek már megfelelőek ennek a célnak, ráadásul a szavazók többsége most is azt hiszi, hogy országos listára szavaz, pedig területire. A megyei listák eltörlése nem új gondolat, Tölgyessy Péter – még SZDSZ-képviselőként – 1993-ban már felvetette, és szerepelt a Fidesz és az SZDSZ reformjavaslataiban is.

A 152 (jelenleg megyei) listás mandátum országos szintű kiosztása után a pártokra leadott szavazatokból már nagyon kevés lenne a töredék, az 58 országos listás mandátumot tehát meg is lehetne szüntetni. Kérdés azonban, hogy akkor mit kezdjen a rendszer a vesztes egyéni jelöltekre leadott első forduló szavazatokkal, amelyek szintén az országos listán

landolnak. Az egyik lehetséges megoldás, hogy ezek a voksok egyszerűen elvesznek. Ám ezzel megbomlana a listás és az egyéni ág jelenlegi szoros kapcsolódása, az egyéni győzelemre esélytelen pártoknak például nem lenne érdekük jelöltet indítani. Ha viszont a pártok vesztes egyéni jelöltjeire leadott, tehát nem hasznosult szavazatokat hozzáadják a listás voksokhoz, és ezek alapján osztják szét a pártmandátumokat, akkor mind a két probléma megoldódik.

A 176 egyéni választókerület megtartásával, az 58 országos listás mandátum megszüntetésével és a listás szavazási rendszer említett átalakításával 328 fős parlament jönne létre. Ebben az utóbbi három választás tapasztalatai alapján szinte hajszálra ugyanazok a mandátumarányok jönnének létre, mint a jelenlegi rendszerben (lásd táblázatunkat a 27. oldalon). Az ilyen átalakítás hatását könnyű modellezni, hiszen az egyéni választókerületek eredményét adottnak vehetjük, a töredékszavazatok és a listás szavazatok kiosztását pedig nem nehéz újraszámolni.

Ami pedig az egyéni kerületek hozzáigazítását illeti a népességszamarányokhoz, ott nem csupán a választókerületek méretét, egymás közötti arányosságát kell figyelni, de a megyék közötti arányokat is – feltéve, hogy a kerületek továbbra sem lóghatnak át a megyehatárokon. A leginkább költséghatékonyak tűnő átalakítás egyrészt helyreállítaná a főváros és Pest megye között az agglomerációba kiköltözés miatt felborult egyensúlyt, másrészt egyszerűen megszüntetné a leg-

Alaptípusok

Minden választási rendszernek van hátánya. Az egyik alaptípusnak számító többségi rendszerben – amit többek között Nagy-Britanniában és az Egyesült Államokban alkalmaznak – a szavazók csak egyéni képviselőjelöltekre szavaznak, és a győztes mindent visz. A vesztesre leadott szavazatok elvesznek, nincs utólagos hasznosításuk. Még ha a pártok támogatottsága nagyjából egyenletesen oszlana is meg egy országon belül, elvben akkor is megtörténhet, hogy a legnépszerűbb párt jelöltjei akár az összes választókerületben győznek, és így megszereznek minden parlamenti mandátumot. Ez persze nem fordul elő. A választókerületekben a politikai ízlések eltérőek, és a pártok helyi jelöltjei sem egyformán népszerűek a körzetükben. Angliában például 2005-ben a Munkáspárt 35,2 százalékkal 355 mandátumot szerzett, a konzervatívok 32,4-del csak 198-at. Az azonban simán megtörténhet, hogy egy párt a szavazatok 40 százalékaival megszerzi a parlamenti többséget, míg egy másikat a szavazók 10 százaléka támogat, mégsem jut mandátumhoz, mert egyik egyéni választókerületben sem volt képes többséget szerezni. Nagy lehet tehát az aránytalanság a leadott szavazatok és a pártok által megszerzett mandátumok között.

Az arányos rendszerek éppen azért jöttek létre, hogy ezt orvosolják. Ezekben a

rendszerekben a szavazók pártok listájára szavaznak, és a pártok nagyjából a rájuk adott szavazatoknak megfelelő arányban részesednek a képviselői helyekből – attól függően, van-e bejutási szavazatlimit. Az európai demokráciák többségében ilyen rendszer működik. Bár az arányosság nagy erény, ennek a megoldásnak is vannak hátrányai. Általában nem ad lehetőséget a szavazóknak a képviselők személyének kiválasztására, és a területi elvű képviselőlet is gyengébben érvényesül. Az arányos rendszer az esetek

többségében koalíciós kormányokat eredményez, amelyek kevésbé stabilak, mint a többségi rendszerek egypárti kormányai.

A választási rendszerek hiányosságait leginkább maga az élet korrigálja. Ha kiismerik egy rendszer működését, a pártok és a szavazók képesek arra, hogy tompítsák annak gyengeségeit, megtanuljanak együtt élni a szabályokkal, és kialakítsák azt a stratégiát, amely a legtöbb hasznot hozza a számukra. Ezért lehetséges, hogy a többségi rendszerek valójában nem eredményeznek nagyon aránytalan mandátumkiosztást, az arányos rendszerek pedig olyan instabil kormányokat, mint azt a kritikusai állítják. A tökéletlen, de hosszú ideje működő rendszerek inkább képesek stabil intézményi kereteket kialakítani a különböző politikai lehetőségek közötti mérlegeléshez, mint az új, ismeretlen, elméletben mégoly tökéletes megoldások.

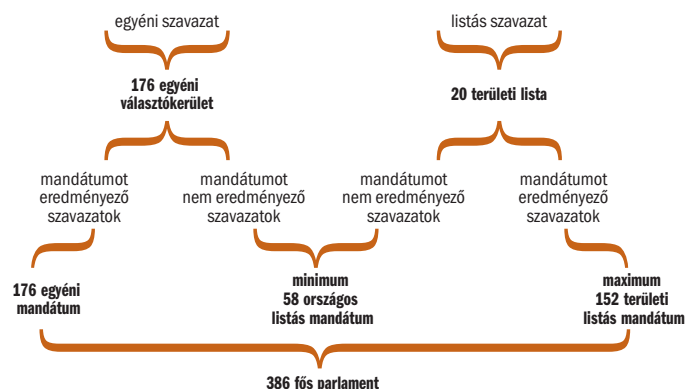
A londoni parlament. Régi rendszer

kisebb három vidéki választókerületet. Ez utóbbi már csak azért is igazságosnak tűnik, mert ezek olyan megyékben találhatók, amelyeknek több egyéni képviselőjük van, mint amennyi népességarányosan járna nekik. A két legkisebb kerület (a Veszprém megyei 6-os, vagyis Veszprém egy része és néhány település, valamint a Tolnai megyei 4-es választókerület, tehát Dombóvár és környéke) megszüntetése könnyen megoldható lenne

úgy, hogy az oda tartozó településeket a környező – egyébként az átlagnál szintén jóval kisebb – kerülethez sorolnák. Jász-Nagykun-Szolnok megyében azonban feltehetően több kerület határát is módosítani kellene ahhoz, hogy a népességszámnak megfelelően 8-ról 7-re csökkentsék az ottani egyéni képviselők számát.

Újra kellene rajzolni a budapesti határokat is. Egyrészt azért, mert a jelenlegi beosztás aránytalan, másrészt a mostani

Jelenlegi rendszer

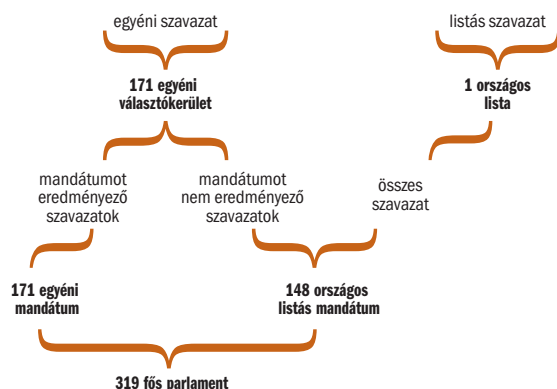

32 egyéni képviselő helyett legfeljebb 28 dukálna a fővárosnak. A Pest megyei kerületek számát eközben legalább kettővel meg kellene növelni, ami valószínűleg szintén nem oldható meg a meglévő határok jelentős megbotyogtatása nélkül. Ez az átalakítás a kerületek többségét egyáltalán nem érintené, mégis jelentősen javulna a területi arányosság: országosan 40-ről 10-re csökkenne azoknak az egyéni választókerületeknek a száma, amelyek 20 százaléknál nagyobb mértékben térnének

el az átlagtól, és 17 százalékról 11-re mérséklődne az átlagtól való eltérés átlaga is.

A „beáldozott” kerületek között vannak olyanok, amelyekben a legutóbbi választásokon a Fidesz nyert, és olyan is, ahol az MSZP. A fővárosi képviselők számának csökkentésével persze a szocialisták járnának rosszul, ám könnyen lehet, hogy a Fidesz–KDNP is veszítene egy biztos körzetet, a legutóbb a kereszténydemokraták által elnyert budai 15-ös kerület

Javasolt rendszer

(Újbuda egy része) ugyanis az egyik legkisebb a fővárosban, így aligha élné túl az átalakítást. Ráadásul az új Pest megyei körzetek politikai ízlése valószínűleg nem nagyon térne el a budapesti átlagtól, hiszen jelenleg főleg a fővárostól közvetlenül délre eső településeken jut a legtöbb lakos egy képviselőre, márpedig ott a baloldal eddig általában 10-15 százalékponttal végzett a Fidesz előtt. Ez az átalakítás tehát nem befolyásolná érdemben a pártok mandátumszerzési lehetőségeit.

Így 319 főre csökkenne a parlament létszáma. Az egyéni országgyűlési képviselők száma 176-ról 171-re módosulna, és ezzel párhuzamosan 148-ra lehetne lefaragni a listás képviselők számát. A 319 nem kerek szám ugyan, de így legalább nem alakulhat ki patthelyzet a parlamentben. És a 319 több annál, amit sokan talán ideálisnak tartanak, és persze annál is, amivel a politikusok dobálózni szoktak. Ám egész biztosan kevesebb annál, amit a lelkük mélyén gondolnak, hiszen a megegyezésre esélytelen javaslatokkal a pártok voltaképpen a jelenlegi 386 fős konstrukciót védik.

Könnyen megemészthető lenne a pártok számára egy ekkora változás, nem zavarná össze a választókat, sőt a felmérésekből ismert elvárásaiknak megfelelően alakítaná a rendszert. Ezen persze más változtatnivaló is volna bőven, mindekelőtt az ajánlási rendszer (a kopogtatócédulák gyűjtése), ami indokolatlanul nagy akadályt gördít a kis és/vagy új pártok indulása elé, és állandó visszaélések tárgya. Felmerülhetne még a kétfordulós rendszer egyfordulósá tétele, vagy az 5 százalékos küszöb megváltoztatása is, ám ezek nehezen kiszámítható módon változtatnák meg a pártok és a választók viselkedését. Ez utóbbi lehetőségeket talán a következő reform alkalmával lenne érdemes felvetni.

KARÁCSONY GERGELY